

Берсин леламаш

Автор: Administrator

16.01.2019 08:20 - Обновлено 16.01.2019 08:30

Закриев Ийса

Берсин леламаш

(туьйра)

Берс ишколе ваха аравелира. Пхьалгачу классехь вара иза. Цуьнан гихь керла

тӱӱрмиг бара. Цул хӱалха хилларг шен классера лаьрбица эвла йисте буьрканах ловза ваханчохь байнера. Нанас билггал дов дийр долуш дара, ткъа дадас аьшпаш боьттича я гиллакхехь доцург далийтича бен талзар ца дора. Телхигаш бахъанехь – хӱетте а. Амма Берсина билггал ца хаьара, тӱӱрмиг байар дас муха туьдур ду – доьналлех вохар я телхигах хазахетавалар. Цундела геннара къамел долиьра цо:

– Дада, суна селхана хӱун хилира хаьий хьуна?

– Ахь дийцича, хуур ду-кх.

– Цхьа йоккха стаг кхийтира сох, ишколера ца вогуш. Дукха къена йолуш, букар а таьна, мара лаяттах кхеташ боллура цуьнан. Буйнара глаж луйзуш, хала йоглура иза. Вукха буйнахь цхьа тиша тӱӱрмиг бара, чохь бепиг а долуш. Цо соьга элира: «Клант, ма хаза бу хьан тӱӱрмиг, суна лохьа иза – юург чохь лело». Таккха ас бабина длабелира-кх. Хӱумма а дуй, дада?

Берс доьзалехь жимахверг вара, ден мелла а озабезам бора цуьнга, ма луьу ца лелиьтахь а. Кланта сел хаза дийцарна, гадвахна вела а велла:

– Суна хуур ду хьан тӱӱрмиг стенга бахна. Вало, хьайн нене ас кхиниг эца боху ала! – элира цо.

Иштта хилла бара Берсина керла тӱӱрмиг.

Йиь дарс чекхъяьлча ца ван новкъавелира клант. лаьрби тевеара:

– Буърканах ловза вогий хьо?

– Ца вогу. Хлара тлоърмиг а бахь, декъаза ву со. Селхана дадина цхьа инзаре «туьйра» а дийцина, халла клелхъараваьлла со.

– Вай! Ларбийр бу-кх. Юха а бан безаш бу и?

Берс шуьйрачу некъаца дласахъаьжира. Хаза хъаьжна малх а, заза даьккхина къена аккази а, бляьстенах самукъадаьлла, «члир-члир» деш хьозарчий а, «глуо, глуо» бохуш, шена хьохуш санна, хийтира цунна.

– Дика ду делахь, – элира Берсас. – Ков чохь хъан латта дезар ду хьуна.

Ши клант сарралц бай тлехь буърканах левзира. Ловзаран шовкъ совъяьлла, хан муха йоьду а, я тлера бедар бехъяр а тидам боцуш дисира. Цу шиннан виэлар эвлaйист мел ю, генахъйоцчу хьуьнан йистоно сацадаллалц, дладоьдура.

лаьрбис мийра тоьхна буърка генаелира: керччина дитташна клела а кхочуш. Берс сихха цунна тле хъаьдира цунна. Амма буърка, ца соцуш, хьуьна юккъе яхара. Цецваьлла, цуннатлаьхъавахча, сара санна букъ сеттина, набарна тар тесна лачу цхьана воккхачу стагах бляьргхийтира клентан. Берсин кога клелахь дакъаделла га кагделча, важа, тоха а луш, самавелира.

– Де дика дойла хъан, ваша! – воьхна хъаьвзира клант, юхавада дагахь. Буърка воккхачу стагана уллехь луьллуш ца хиллехь, и дина а хир дара цо.

– Далла везийла! – стеган карахь шен селхана байна тлоърмиг гира Берсина.

Берсин леламаш

Автор: Administrator

16.01.2019 08:20 - Обновлено 16.01.2019 08:30

– Ваша, и сан тлоьрмиг ма бу. Мичахь карийна хьуна и? – цлеххьана ша волу меттиг йиц а елла, хаьттира цо.

– Вай, ахь сан йоккхачу стагана ца беллера иза, юург чохь лело?! – олуш цецваьлла сурт хлоттийра воккхачу стага.

– Маца?.. Аса-м ца беллера... Байнера-кх... клантана ша хьуьнхахь тилавелла хийтира. – Ваша, кху хьуьнхара араволу некъ гайтахьа суна, тлоьрмиг шайна а битий, – дийхира цо.

– Некъ хьан букъ тлехьа бу-кх, – велакъежира воккха стаг.

Берс юхавирзира. Амма гуобаьккхина луйста хьун яра, цхьа а тача доцуш.

– Кхузаххьа-м ма бац... – олуш, схьавирзича, ша хиллачохь вацара стаг. Хлара тамаш бина валале, тлехьашха аз хезира:

– Оццул жима воллушехь, блаьрса а дац хьан? – кьена стаг кхечу юьхка тлехь лаш вара.

– Ваша, хьо муха велира иштта сиха сехьа? – дуьхе кхиа хлоьттира клант. – Кунг-фу ламийна хир ю ахь?

– Хьа-хь, хьа-хь, – велавелира стаг. – И хлун ю?

– Хьуьлла, цхьа китайски буй-тларех латар ду-кх. Хьо санна баккхий нах хуьлу-кх церан хьехархой. Ваша, мийра тоьхна дитт каглур дарий хьоьга? Со ламор варий ахь? – хаттарш «чулаьхкира» Берсас.

– Јамор ву. Валол соьца, – хьалаглаьттира воккха стаг.

– Сан тлоьрмиг...

– Хьан глоьрмиг хьобгахь бу-кх, – плелг хьажийра стага.

– Хла-а, ас бай тлехь ма битинера хлара, – къаьрззина шен буйнарчу тлоьрмиге хьаьжира клант.

– Хингал шелдалале цла кхача хьожур ву вайшиъ. Баба а хир ю сагатдеш, – аьлла, воккха стаг длаволавелира. Цунна хьалхара тайп-тайпана коьллаш, некъ буьтуш, дласахуьлура. Иштта хлара шиъ воглуш, кост дохьуш беана къор-кхокха воккха стеган белш тле а хиъна, лере «хабар» дийца хлоьттира. «Цла воглуш ву ала», – жоп схьаэцна, тломаделира олхазар.

– Ваша, хлун бохура цо? – цецвийла ца ларавора Берса.

– Бабигара хабар деанера-кх, хингал хададай ша, бохуш, хоьтту цо.

– Вайшинна гена ваха дезий?

– Гена-улле дан а дац, Берс. Сихха-меллаша кхача аьтто хилар ду. Сан цла Амалин Бобрахь ду. Юьйцуш хезний хьуна иштта меттиг?

Кхушиннан когаш клелара латта а, хьаннийн, аьрцанийн могланаш а, гленаш санна чехка уьдуш, тлехьа дуьсура. Даима а иштта хилча санна, кху боларх воьллера Берс.

– Ца хезна, ваша. Лаьмнашкахь юй иза? – кIанта бIаьрнегIар тухучу юкъана воккхачу стагана тIера духар цIеначу гIовталца хийцаделира. Юьхь-сибат а дара цуьнан хIинца нуьрехь лепаш а, тайна а. Цул сов, боларехь гIора а хаалора. Стаг велавелира:

– Вайшимма ворхI лам хадийна. Кху дуьненчохь ю-кх сан хIусам, Берс. ДIо лаятта тIулган гIала гой хьуна?

Тохна-тIулгех доьттина цIа дара иза. Неларна хьалха, сийначу бай тIехь дежаш ши лу а, царна Iуналла деш санна, кест-кеста ворта озаеш, гондахьа хьожуш йоккха (тIехиъча хохкур а волуш) боргIал яра. Ткъа рагIу кIелахь юург охьаюьллун, каде хьийзаш, къона зуда а яра.

– Марша вогIийла, Берс! – аьлла, елаелира иза.

– Ваша, хьан баба мичахь ю? – шен некъахочуьнга схьавирзира кIант. Амма иза кхунна хьалха гина воккха стаг ванне а вацара. Шуйра белшаш йолуш, ша кинохь санна, товш жима къонах вара. ДогIано, махо къагийча санна, кIайн яра цуьнан цергаш.

– Схьавола, охьахаа! – рагIу кIела волуш, элира стага. – Вайшимма беа некъ бина, дан деза къамел а ду иштта.

Берс когаш тIе охьахиира. Тайп-тайпана кхачанаш гича, хиира кIантана, ша мел мацвелла. Боцуш стом бацара, аьлча а «ишттаниг ма хуьлура» аьлла дагадеъча, гучуболур-кх. Цул сов, детин пхьегIаш чохь массо а тайпана юург а яра. Берсас йоккхачу хурмина тIе куьг даьхьира, амма иза дIахилира. Юха а схьаэца гIоьртира – стом куьйга кIелара уьдура. Хьаша, цецваьлла, хIусамдега хьаьжира. Стаг велавелла вара:

– Куьйгаш дила вицвелла хир ву хьо, Берс? – элира цо.

– Дера, виц а ма веллера, – хьалагIаятттира Берс (цIахь а, хIума яа хаале, куьйгаш

дуьлуш башха къахьогьгуш вацара иза).

Куьйгаш а дилина, кIант охьахиьча, хьал туо ца делира – хурма караян ца туьгура.

– Ваша, хIинца хIун хилла?

– Бисмилла даккха деза...

– БисмиллахIир Рохьманир Рохьими! – аьлча, хурма ша куьйга юьйжира. – Iалеелай, Ваша, ма доккха хIума ду хIара! Муьлхачу базарахь хуьлу хIара санна хьекъале хурманаш?

– Алц-Шахьрахь ехаш ю сан йиша, цу эвлан майданахь йоккха базар хIутту. Йишас хIора кIирнах ворда юттий даа хIума доуьйту суна.

– Ваша, суна ма чIогIа лаьара цига ваха. Генахь юй иза?

– ХIума йиъна ваьлла хьо? – хьаттира хIусамнанас. Берсас корта талийча: – Ма кIезиг йии ахь, – элира цо.

– Вуьзна со. Дала сагIа йойла, деца! Ваша, хьогьга цхьа хIума хатта лууш вара со. Мегар дуй?

– Хаьа суна, хьо хIун хатта воллу. Со а, сан хIусам а хIинццалц цхьанне а ганза хIунда ю? Билггал хьо кхуза кхачар хIун бахьана ду, масала, Iаьрби а ца кхочуш? – велавелира стаг (иза даима а вара велавелла-векхавелла).

– Муха хиира хьуна, ваша? Волшебник ву хьо?

– Нохчийн маттахь а ма ю цу маьӀнин цӀе – со ГӀарип ву. Ткъа хьуна со гучуваларан ши бахьана ду: хьан байна тӀоьрмиг – цхьаъ, ахь дега со бехке а веш, боьттина аьшпаш – шолгӀаниг. И тӀоьрмиг ас баьхьнера. Цу дийнахь ши алмаз дара суна тӀаьхьадаьлла. Соьгара детин мухӀар оьшура царна. ХӀара – шен пӀелга тӀера мухӀар гайтира ГӀарипа, – ондда ницкъ болуш ду. Цо вуьгу мел гена а; хан а, некъан бохалла а ян а йоцуш санна. ХӀара карахь долчунна йиллина ю Некъа-неӀарш. Царна чухула, адамна хӀун ду а ца хууш, сихха дӀасалела тхо. Амма цу дийнахь Некъа-неӀарийн мукъа де нисделлера. Кхаарин де ду иза. Ткъа алмазаш цигахула лела бакъо йолуш дац, цул сов, мухӀар церан кара кхачахь, зулам доккханиг хир ду. Царах ведда, хьан тӀоьрмиг чу лачкъа дийзира сан, Берс. Пластиках чекх са ца го царна, хьожа а ца кхета, хаза а ца хеза, дуьненан массо маьӀехь долчунна сема хилахь а. Сина махкара беана хьан тӀоьрмиг пластиках бина хилар бахьана долуш, кӀелхьаравелира со. Хьуна баркалла ала а, хьан байна тӀоьрмиг дӀабала а валийна-кх ас хьо. Дела реза хуьлда хьуна! КъинтӀеравалалахь.

Берс ша-шех воккхавина ца волура – ГӀарип санна волчу стагна накъосталладар доккха совгӀат ду:

– Ваша, хьайна бита и тӀоьрмиг. Юха а алмазех дӀалачкъа оьшур ма бу хьуна и. Ткъа суна нанас кхиниг эцна.

Стага, кӀентан коьртах куьг хьаькхира:

– Дадига схьакарийна ала ахь хьайн тӀоьрмиг, – аьлла.

– Ваша, цхьа хӀума хатта мегар дарий ас?

– Мегар ду.

– Алмаз олуш хаза-м хезнера суна, амма уьш муха хуьлу, ца хаьа-кх...

– Алмаз зударийн куьцехь хуьлу. Церан догIмаш, пепнаш санна, лекха а, онда а ду. Ткъа охьахецна месаш, лаьттахула а текхаш, еха хуьлу. Алмазо мохь тоьхча, дитташ охьадуьйшу, адамийн лерган поттарчий а лелха. ТIехь бедар а ца лелайо цара, цундела адамех лечкъа уьш. Хьуна кхераме хIума дац. Майрра хьуьнах ваха мегар ду хьуна.

– Со ца кхоьру царах, ваша, ас Iад тухур ду царна.

И къамел деш, уьйтIа велира хIара шиъ. Стиглахь хьийзаш аьрзу дара. Цуьнан мохь-цIогIа кест-кеста декара, хьозарчий а гIиттош.

– Сунни лаа дуй техьа? – малхана дуьхьал куьг лоцуш, стигала хьаьжира стаг. – Сингаттам бохьуш-м ца деъна-техьа и?

Аьрзу, хьаьвзина, зIаран керта тIе хиира. Цуьнан ког лазийна бара, жимма цIий а даьллера. Олхазар адамийн маттахь дистхилира:

– ГIарип, Алц-Шахьаре зулам доьссина, – гIийла элира аьрзуно. – Хьан йишас Зубаржата орцахвалар доьху хьобга.

ГIарипа, аьрзу керта тIера схьа а эцна, шеен карахайира. Коьрта тIехула дайн куьг хьаькхира цо Суннина.

– Iаьржа Бундол веана Алц-Шахьаран махка. Цуьнан мецачу эскарро базар дакъазаяьккхина, хIаллакIина. Эскаран боьхачу куьйгех къаьхкина массо а стом хIаваэхула лелаш бу. Ткъа ша Бундол, дегIана диъ дол бен вацахь а, юучух Iебаш, вузуш вац. Сарралц тIекхоьхьу цунна яахIума, амма «схьая, схьая» бен ца хеза Бундолера. Кхача лахбелла я ца луш хан ялийтича, стом кхоьхьу къепал лела некъ боьхку цо. Хьан йиши йоI Ровзан дIалечкъина, Захьид Субат волчохь ю. ЙоьIан хазалла Алц-Шахьаран

писсаша йийцина Бундоле. Иза шега маре яйита аьлла, омра дина цо. Ца яйитахь, Алц-Шахьаран доь дойур ду ша, боху. Хьо сихха ца кхачахь, Зубаржатан са, йилхина, кхачалуш доллу.

Корта Гларипан кара охьабуйлуш, длатийра олхазар. Цуьнан бляьргнегларш, даш санна, дазделлера.

– Ткъа ког стен лазийна хьан, Сунни? – хьаттира Гларипа.

– Со орца деха доьду аьлла, арз динера глемаша цу боьхачу хлумане. Бундоло шен лаьржа эскарца Некъа-неларш а къевлина, сан некъ, дуьненан некъ санна, бахбира. Бляьргнеглар тухучу юкъана схьакхача йолу таро длаелира. Кхаа клирнах тломадеана со. Глемийн, ешапийн, дожалийн герзах Зубаржата деллачу хлайкало лардеш, суна гонах марха йира – мисарболатал члогла марха. Амма Клайн-инна тлехула долуш мискъазарраттал йолчу ханна сан **rlarlgедделира**. Тлаккха ешапо шен багара яьккхина кхоьссинчу длаьвше клумсаро йина чов ю сан кога тлехь ерг. Суна хила дарба дац, Гларип. Алц-Шахьарна орцахвалахьа. Чимка-Ломан бохь тлехь ю хьуна сан клорнеш...

Гларипа гледделла аьрзу хлусамнене длакховдийра:

– Инжа-молха а хьакхий, длабехка кхуьнан ког. Сайн деглан ницкъ Суннина дарбанна хьажо аьтто бац – буйрса тлом бу бан безарг.

Цул тлаьхьа Берсехьа схьавирзира стаг. Цуьнан юьхь-амат хийцаделлера – шеца кхерам боцу турпал вара иза.

– Берс, хьан накъосталла оьшу суна. Амма хьо реза ца хилахь, оьглаз а глур вац со...

– Ваша, со кийча ву хьуна, – сихонца жоп делира кланта. – Вига ала ца хлуттуш ма лара со.

– Дика ду хлета. Вало, ас Мухтасар-Ца чу вуьгур ву хьо. Хан ца йойуш, кечам бийр бу вай. Хезий хьуна, – хлусамнене кхайкхире ГПарипа. – Оти чуьра «Лурчу некъан гирс» арабаккха. Хьо схавола соьца, – элира цо Берсе.

Хлара шиъ цийна тлехъа лаьттачу ломана улле вахара. Стаг, клентан куьг а лаьцна теволавелча, хлаваах санна, тлулгах чекх а волуш, цхьана йоккхачу хлусам чохъа велира и шиъ. Цу чохъ инзаре лаламаташ гира Берсина: дуьненан массо а меттиг ша-ша гойту куьзганаш, урчакх хьовзош хаза мехкарий, ткъа цара хьовзийначу клайчу тенех дикалла юцуш вуьйш. Сих-сиха вас, зулам, хьагI-гамо, кхин а цхьацца вон белхаш гихъ болуш, чуохура геланчаш. И «ижу» кахьар чохъ охьуш, сирла духарш дуьйхина хьаьрса бераш дара, юьхъ тлехъ лепаш дашо нур а долуш. Чукхоеьссинарг кахьаро шовдан хи дина аратесча, гадбоьлхий, белалора уьш, хлунда аьлча муьлх-муьлха а «кхача» ца ахьалора кахьаре. Цхьадолу зулам, гуттар а къаьхъаниг, шовдан хи хила ца туьгуш, чохъ мел ю уьдура. Иза лоций, юха а кахьар чу кхуссура нур лепачу бераша. Ткъа хин татол, ломах чекхдолий, шийла сирла шовда хуьлий, охьадоьдура.

ГПарип, массеран де дика а дина, пенах кхозу суьртана тле вахара. Лаьмнашкахъ хуьлу сийна аре яра цу тлехъ. Шина лома юккъехула боглчу некъа тле плелг хьажийра ГПарипа. Цу сохъта некъ шорбелла, массо а тлулг ша-ша боккхуш, ма-барра гайтира суьрто. Стаг леррина хьаьжира. Хлун ду-техъа аьлла, Берс улле вахча, цунна гира дитташ тлехъ а, чхарашна тлехъа а левчкъина йохку цхьа инзаре ирча хлумнаш.

– Ваша, и хлун ду цигахъ гуш дерг? – хьаттира кланта.

– Дера ю вайшинна йина клело. Дитта тлехъ лаш дерг ешап ду. Гой хьуна, цхьа клумсар яц цуьнан. Сунни лазийнарг ду иза. Цкъа сан карадогIур ду хьо! Тлулгашна тлехъа тебнарш шайтланаш ду. Когаш тлехъа бирзина бу церан. Дум лачкъош гучу а даьлла, ас мача тоьхна варе йойна Пак-Пакан **къо** Меллун а ду царна юккъехъ. Мега мел йолу хлума схьагулъяелла кхузахъ.

ГПарипа пенан хари чуьра бакъийна глеза ког схьаийцира:

– Берс, хлара меже хъайца хилийта – жинех, шайтланех ларвийр ву хьо кхуо. Ткъа хлара мархам ешапан клумсарна дуьхьало ю. Цул сов, Болат-Марха а хир ю вайшинна гонаха. Амма Клайн-лин тлехула волуш, ларвала веза, цигахь Болат-Мархин ницкъ гелло. Ин чохь вехаш лаьржа Хожа ву, цуьнан Юсалло гелло йо муьлххачу ницкъана а. Алц-Шахьар мехкан дозане кхаьчча, Некъа-Неларш длакъовлалур ю, тлаккха вайшиъ глаш ваха везар ву. Реза вуй хьо?

– Реза ву, ваша, – дукха сиха жоп делира Берсас.

Новкъавалале Гларипа шен хлусамнене элира:

– Со цлераваьлча, кху хлусамна теглертар ю массо а жирг. Хьо сема хила еза. Мухтасар-ца чу уьш кхачахь, далатохар хир ду. Хлун дан деза, хьуна дика хаьа, делахь а, сагатлуш боху ас. Лаьржачу цигигах ларлолахь. Гюмала яхна зуда а йоглур ю хьуна.

– Са ма гатдехьа. Ладуглуш хир ю хьуна. Дала аьтго бойла шун! – аьлла, «Луьрачу некъан гирс» чохь болу тюрмиг схьакховдийра хлусамнанас.

Хларашиъ новкъавелира, аьлча а аренаш, хьаннаш, лаьмнаш – злаьнар санна сихха длауьдура-кх. Клайн-лин тлехачале хлаваэхь сацавелира ши некъахо. Гларип леррина хьобжура куьзгано гайтинчу метте, амма клело хаалуш яцара.

– Дика длалевчкъина уьш. Бундало суна ца девза ницкъ-хилла деллачух тера ду царна. Болат-Мархин ницкъ геллучу меттехь йина цара клело. Хьовсур вай, цигахь хлун ду, – олуш, хлусамнанас белла тюрмиг схьабастира стага.

Цу чуьра буйнахь, дама санна клайн, цу-кана схьайцира. Гларипа гонаха длаластийча, дохк хилла, аре мел ю яьржира и. Дукха хан ялале дитташ тлехь а, тлулгашна тлехь а, беца юккъехь а хьоршамаш етташ хезира. Ешапаш а, шайтланаш а садаккха ца кхуьуш, лаьттахь керчаш, холчухиттинера. Стага, велавелла, элира:

– Газан даьлахках даьккхина дама ца лов цара. Уьш меттадахкале длаваха веза.

Цхьана меттехь тлоьрмиг чуьра чекх сагун, дуткъа клада хьаладаьккхира цо.

– Хлара бабас шен куьйгаца йина **Marl** ю; бутт цинбеллачу буса детин малаш йолчу сирачу сена тле йиллинчу эсарах тегна цо хлара. Клайн-лин тлехула валлалц кхунах хьаьрчара ву вайшиь.

Ларвалар эрна ца хилира. Тхьамда-ешап, бетех Берк-шовданахь яшийна бехчалг хьарчийна, клелхьарадаьлла хиллера. Цо шен йисина можа кломсар кхоьссира кху шинна. Амма экамечу кладаинах кхетча, ша-тлулг санна, ешна длаелира иза. Шен тешнабехк чекх ца баьлча, оьглаздахара ешап. Кюзарийн кан самса а бохуш, шен клохцалгаш санна долу куьйгаш лестадора цо, сардамаш а дуьхкуш:

– Эзар шарахь ложалла йохуш вехийла хьо! Цлен ций лелачу пхенаш чухула сийна дловш лелийла хьан, Дела инзарвоккхуш, лазапо лоцийла шу...

– Хьайх боьдийла хьох и сардам! – са а ца тохаделла, дуьхьал мохь туьйхира Гларипа.

Цу сохьта, мотт легашка хлоьттина, ша бийцинчу сийначу баса а дахна, ша-шех кадетта дуьйлира ешап. Таьххьара Берсина гинарг цуьнан кедаш чуьра охьабобжна ши бляьрг бара. Келло гена тляьхьа юьсуш, бляьрг-негар тохале Алц-Шахьар мехкан дозане кхечира хлара шиь.

Лекха лам бара дуьхьала лаьтташ. Хьалха санна тлулгах чекхвер ву моттаделла, теволавелира Берс. Амма, улле вахча, цхьа тамашена месала хийтира цунна ломан бух.

– Схьавола, Берс, суна юххе длахлотта. Вайшинна гург лам бац – Вампал ву. Алц-Шахьар мехкан доза лардеш ву хлара.

Вампал, хъалаглоттуш, юхавирзира. Цуънан коьртара кхакхан куй мархаш юккъехъ къайлабелира. Паролна тлехъ мел долу духар а дара цоканах тегна. Набархбаьлла ши бляьрг, берзан бляьргаш санна, къегара, ткъа хьирчина еха маж хъаьмцийн куллах таръеллера.

– Парип, – лергаш ладощ мохъ беара стиглара, – ма глерта доза хадощ. Хьощца дов ца деза, амма, бакъду, суна чохъ са а долуш, оцу тлулгал сехъа вер вац цхъа а стаг.

– Со ца гича санна, букъ тохий, длавижа, Вампал. Йишина орцах воьдуш ву со. Дела воцург ницкъ а бац сан некъ бехка, – жоп делира Парипа.

Хиндолчу дов-теман ачоно хлаваъ дукъдинера, диттийн заза маргалдолуьйтуш. Массо дийнат цуънан теш ца хила а, геригах лардала а, бенаш дитина, исс ломал дехъаделира. Теман суйнашка аре ца ягаята, луьстта догла а дилхира. Девнан кхел ян уггаре лекхачу ломан бохъ тле ворхл аьрзу дуссуш, тешнабехкан декъахъ ца хила, ког ца тасабалията **ма йда** цланъеш, тлулгаш, чхарнаш дласахуьлуш, сурт хлоьттира.

– Хлун ду ахъ соьца къуьйсург, Вампал? – хьаттира Парипа.

– Хьощца къийса хлумма а дац. Сан Бундолаца бина барт бу: 63 дийнахъ некъ бича, дозане кхачалур воцуш, латта а, 63 эзар корта даьхни а мах хлоттийна, лардеш ду ас Алц-Шахъар мехкан доза.

– Делахъ, вайшиъ летар ву-кх, – олуш, Берсе тлоьрмиг схьакховдийра цо. – Юьстахвалий, собарде.

Вампал маьхъарца чухъаьдира Парипна. Цу маьхъаро диллира аьрзун темаш. Парипа кога тлера лаяцна, Вампал лаятта тоьхча а, ца сецира мохъ. Кхаа дийнахъ юьжур йоцуш чан глаьттира гонаха. Куьйгаш хьокхуш лехна стаг каравеара Вампална. Ластийна,

тлулгах туйхира цо иза. Атабелла, длабахара тлулг.

Гарипан плелгах долу мухлар охьадьожна тата хезира Берсина. Накъостан ницкъ лахлур буйла хьара клантана, цундела сихха мухлар доьжначу хьаьдира иза. Вампал а вара мухлар лохуш. Клант хаавелла, лаьтта буйнаш деттара цо, Берса хьаша герташ. Вампалан буйнаша мохк бегабора, клант гал а вохура. Чан гьаьттина хиларна, цу дожалан кара ца вьодуш, мухларна текхечира Берс. Голаш, куьйгаш ирачу тлулгаша цеста а цьостуш, текхна Гарипана тле вахара иза. Мухлар плелгах доьллича, ницкъ юхабеана, хьалаиккхина, Вампална тле ведира иза. Гарип, кхоссавелла, цуьнан белшаш тле велира, тлаккха лерга чу мийра тоьхна, кхетамчуьра ваьккхира мостагI. ХIара шиь генаваьллачул тлаьхьа, охьадуйжира Вампалан доккха дегI. Лаьмнаш лестира, аьрзуш гевттина, хIаваэхь гуотийса дуйлира.

Алц-Мехкан доза хадийнера. Бундолаца тIом марсаболуш лаьттара.

– ХIинца къаьсттина ларлуш хила веза, Берс. Муьлхха а юьхк, кол, дитт вайшинна кхераме хила тарло. **Меж** хььогхь юй? – вистхилира Гарип.

Берсас кисанара бакъийна гезан ког хьалабаьккхира,

– Йолуш ю, ваша, – олуш.

ХIара шиь хьуьна юккье воьллера. Гу тле болуш, тогIи чу буссуш, голаетташ, боьдура некъ. ЦIеххьана дитта тIехьара Меллун сьхаиккхира. Куьйгаш даржийна, Берсина тле дедира иза. Берс воха кхиале, шайтIа мараиккхира, амма клентан буйнахь йолу Меж Меллунан некхах хьакхаелира. Сетало санна дилх дагийна, клур баьккхина, лар йитира цо шайтIан дегIа тIехь. ЦIевзина, **уьгIан** шокъали санна хьаьвзина, лаьттахь керчира Меллун. Тлаккха хьалаиккхина, астагIа а лелхаш, маьхьарца къайладелира.

– ХIара дика хIума хилла, ваша, – пхьош хьаькхна, хьаж тIера хьацар дIадаьккхира кланта.

Оццу хенахь...

Гариппий, Берссий новкъа а ваьккхина, чухара хлусамнана. Даго вониг хьобхуш, саготта яра иза. Паднара те охьа а лахъелла, ойланашка яхара. Кхо бле шо дара хлара кху центле еана, амма иштта бохам цкъа а хилла бацара. Бос богучу бесни тлехула хин тладам охьабедира...

Малика араелира – говрана хлоъ бала а, жлаьлина доьша дотта а.

Малх лома тлехьа чубузучу хенахь, зудчун белш те чеглардиг хиира. Цо дийцира Бундолан зулам дан аьтто муха белира:

«ВорхI бле шо хьалха Гарипан дайша лаца а лаьцна, детин зленашца вехка а вихкина, Мимшахьар-лам тлехь хьех чу воьллинера и зуламхо, абаде санна еха хан яккха кхиэл а йина. Оццул клоршаме, къиза дара Бундола дина талораш.

50 шо хьалха **цемент** йоккху пхьалгIа йиллинера наха цу ломан клелахь. Тулг боккхуш, Бундолан набахти те нисбеллера уьш. Детин зленаш гича (Бундол-м ШайтIан пес тиллина гуш ца хил-лера) белхалойн блаьргаш горгбелира. Текхетта дIасаяьккхина, кисана йиллира цара иза. Иштта велира зуламхо маьрша».

Таккха элхьяьмцан серий дехкира цо ценна гондахьа. Элхьяьмцан дитт жинийн хлуонах хлусам ларъян ницкъ болуш дара. Малика чохъаяьлча, неI дIакъовлуш, жлаьла цийна хьалха охьадижира. Женжлаьла, шинара санна, доккха кIайн дегI долуш, цул сов ешап а, убар лаца а Iамийна дара. Тешаме накъост вара иза.

Буйса юкъал тлехъелира. Жлаьло «glagI» аьлча, Маликин тар хедира. Амма, кхин сов хлума а ца хезна, дIайижира иза. Цунна мерза гIан гора. Маьлхан басахь, аре серляьккхина, петIамат-зезагаш, олхазарийн эшарш, церан тIемаш лесто шийла мох. Амма цара мох сацийча, саделар дика ца хуьлура.

Тлаккха Гларипа, набарха тле а веана, элира: «Ас хьобга гломах ларло ма элира. Самаяла».

Малика хьалаиккхира. Кхуьнан бат а, цхьа мерлуьрг а кьевлина доллу глам – доккха лаьржа цициг – лаьтта дуьйжира. Гомо, шен а цхьа мерлуьрг бен цахиларна, адаман а лоцу цхьа мерлуьрг. Нехан шиъ хуьлий хиъча, дукха адамаш хлаллакдина хир дара цо.

Цициг юха текхоссадалале, пеша хьалха хьаьдира Малика. Цергара морзах схьа а эцна, гломан бетех туьйхира цо. Дагийна, мохь белира цициге.

Цу юкъана сихха неларе а едда, неларх деттало жлаьла чудайитира зудчо. Жлаьла доглу дайча, чов йицйна, пешан туьнкалге дедира глам. Жлаьло цюганах ка а тухуш, халла клелхарделира иза....

...Хьун луьста яра. Охьаэгна дитташ, кхар кхетта, мурдоьллера. Хлара шиъ хьаннаш тлехула вуьйлуш, юьхь цюьстуш коьллашна юккьехула длаглертташ, тогленашна чу вуьссуш, басенаш йохуш, садалар-кладвалар хлун ду ца хууш, вьодура. Некъа-Неларш кьевлинехь а, кхиболу ницкъ длабаккха корматалла ца тоьънера Бундолан.

Кхо де хьалха иштта яцара хлара хьун. Хаза яра-кх: ондий пепнийн баххьаш пхонан диттийн баххьашца техкаш, шога къахьашта а, хьех а олхазарийн эвлаш хилла лаьтташ, ялсаманех тера яра-кх...

Ши некъахо боккхачу юма тле нисвелира. Инзаре уьшал яра иза, гуобаьккхина евла чураш, клохцалгийн коьллаш йолуш. лехано лаьцна хи вотангарша, пхьидаша, чхьаьвригаша, нлаьнеша сийсадора. Кхаьллинчуьнан моччаггалан тата а, бага яхначо хьобкху мохь а ийна, хлаваъ декара. Диттийн баххьаша маьлхан серло кьевлина, кхолийнера хлара меттиг.

– Шена хетарг ма хир дац Бундолана, – оьглазе вистхилира Парип.

Цехъана хи бухара боккха саьрмак хъалабелира. Массо а садолу хлума тап- аьлла длатийна дара, дит-таш дего дуьйлира. Саьрмакан хатI инзаре ирча дара: Iеха лацабелла, асар даьлла дегI, кIегий санна къега бIаьргаш. Цуьнан Iаьнаро глаш маргIальоьхуьйтура, нилхачу кIомсаршна тIера боьжначу талун тIадамо буха нисъеллачу пхьидах Iуьрг даьккхира.

Лаьхъано корта схьаберзабале, Парипа Некъа-гIирсан тIоьрмиг чуьра тарш каралецира. Воглавелла лаьтта Берс шена тIехъа а ваьккхина, таршна тIехъа чIинчIура охъахиира иза. Шен хеннахъ а дара и. Саьрмако кхо бога хиллал туйнаш туйхира. ХIара шиъ таршо кIелхъарваьккхира, амма гонахара коьллаш сийна цIарах егира.

Парипа Берсе ши гIулг кховдийра:

– -Сихха дIаэца. Ас мохъ тоьхча, тап хIоттаделахъ хIара шиъ. Саьрмакан багахъ талу IаIале, дIабехка беа иза.

Стаг дитта тIехула саьрмакна тIе хъаьдира. Детин зIе яра цуьнан буйнахъ. Лаьхъанна тIехула доьдучу га тIе велира Парип, тIаккха зIен тIера мIара тесира саьрмакан дегIах. Хьун Iадош мохъ белира лаьхъане – дилха дагош цунна чу бахнера цунна мIара. Амма хIинца а гIелбалаза бара иза. Шалгон мотт а бохуш, стаге схьабирзира саьрмак.

«Тап! Тап!» – мохъ туйхира шен накъосте Парипа.

Амма ши гIулг тап хIоттале, корта тоьхна, стаг хи чу вожийра цо. Бакъду, ша попан хен санна болу лаьхъа, зIено хъалаозийна, мархашна тIехъа къайлабаьккхира. Ткъа Парип вочу хьолехъ вара – куьйгаш-когаш Iехано лаьцнера, текхаргаш, цIубдарш тIегIертара. Стаг меллаша хи буха воьду сурт дара хIуттуш дерг. Берс, воьхна берда йистехула дIаса а ведда, сецира; тIаккха тарш схъа а эцна, тIулган экъа санна, хина тIехула дIахаькхира

Берсин леламаш

Автор: Administrator

16.01.2019 08:20 - Обновлено 16.01.2019 08:30

цуо. Амма тарш, диттах кхетта, юхаеара, стагана накъосталла ца деш. Берс, тарш хи чу а йиллина, цу чу хиира. Гожаца го а деш, сихха Гларипана тле вахара иза. Цхъана-шина текхаргана глаж а тоьхна, ста-ге элира цо:

– Гларип, глаж лаца, тлеозало!

Берсан гоьнца хала а, атта а тарша тле велира Гларип.

– Дела реза хуьлда, Берс!

– Хлумма а дацара иза-м, ваша. Вайшиъ цхъана «командехъ» ма ву.

Вела а велла, клант маравоьллира Гларипа.

Бедарш якъош Iен хан яцара, цундела ши накъост сихачу боларца Алц-Шахъаре вахара.

Iомана генавалале тIулган пена тле нисвелира хIа-ра шиъ. Ангали санна шера, аьрру-аьтту агIор чаккхе йоцуш, бохъ ца гуш, онда пен бара иза.

– АстагIфируллахъ, – аьлла, куьйгаш вовшахтуьйхира Гларипа, – ма чIогIа чIагIвелла-кх и Бундол!

Iома йисте вухавеана, глаш кего хIоьттира стаг.

– Ваша, ахъ хIун лосьху? Цул а пена тIехъ кор лахар гIоли дацара?

– И кор лохуш ву-кх со, Берс. Ма-дарра аьлча, уьнтIапхьидан хIоаш...

-???...

– УьнтIапхьидан бенна гонаха керт йича, нана-уьнтIапхьид йогIу хIоаш кIелхьардаха. Цуьнан багахь бецан хелиг хуьлу. И буц карахь хилча, муьлххачу а пенах чекхвалало. Кхетий хьо? ХIара бу-кх уьнтIапхьидан бен а, – элира сгага, хIоаш гучу а дохуш.

– ХIинца зIара дийр ду вай кхунна гонаха.

Сихха хIоаш къайла а даьхна, керт хIоттийна, дитта тIехьа дIалечкъира хIара шиъ. Ша къайлавалале ГIарипа бенна улле хьокхаман юьхк йиллира.

– Эмкалан шурица хьакхийна бепиг дукха деза уьнтIапхьидашна.

Дукха хан ялале, мерхула хIаваъ ийзош, схьакхечира уьнтIапхьид. Хьокхамах чам а баьккхина, кертах бIаьрг а кхетта, дIаяхара иза. Жимма Iийна, багахь зезаг а долуш, юхаетара. ГIарип, дитта тIехьара схьа а ваьлла, уьнтIапхьидана тIе вахча, важа, кхераелла, шен гIагI чу хебира. Зезаг гуш дара.

– Бехк ма биллалахь, хьо хьийзаярна. Тхо сиха ду хьуна.

Керт дIа а яьккхина, зезаг меллаша схьа а эцна, пенехьа дIаволавелира иза.

– Валолахь, Берс!

Буц хьакхаелча, некъ буьтуш, длабеллабелира пен.

Кхин дла шера аре луьллура. Гларипа, гийла блаьрг тоьхна, элира:

– Мацах цкъа къегина, токхе латта дара хлара. Массо а тайпа комарш хуьлура беца юккъехь, эна хин шовданаш саьнгал-хин татолаш, бес-бесара зезагаш, олхазарш, цкъа а дла ца долу стелалад стиглахь... Ткъа хинца, тамо бохийна мохк санна, ларжделла, тлехула кыйгаш хыйзаш, латта. Алц-Шахьар гена яц, Берс. Уггаре луьрачу тамна герга вахана вайшиъ, – олуш, Гари-па овкъарна юккъе ког баьккхира. «Вай, вай», – аз делира коган клелара.

Юкъ дласа а теттина, Бархлблаьрг (йоккха гезга) гучуелира.

Дешин дегл а, детин когаш а болуш тамаше яра иза. Цуьнан зубаржатан (изумруд) блаьргаш баьццарчу серлонца къегара. Коча йол санна, шен когаш цланбеш, дегабааме йистхилира гезга:

– Хьошур-кх ахь со, Гларип!

– Къинтлераялалахь, Бархлблаьрг, хьо муха кхаьчна кхуза? – карайцира иза стага.
– Берс, хлара Ровзанан уггаре а тешаме доттагл ю, – кланте а вирзина, тлетуйхира цо.

Берс даима а вара гезгех уозалуш:

– Хаза-м ю и, – цецваьлла, вистхилира клант.

– Сой, Ровзанний чохь лечкъргех ловзуш яра, дагахь хлума доцуш. Цеххъана инзаре йоккха гловла елира, – дуьйцура Бархлблърго, – мохк бегийра. Іаржачу бодано айвина вохьуш Бундол хиллера иза. Махо дуьненан чкър длаоьцур ду аьлла, хеталора. Оццул чехка хьаькхира иза. Со Тарки (неглар долу дечиган кхаба. Хлума чуйиллича, неглар схьаделлалц, къайлайолу иза) чохь лечкъина яра, ткъа Ровзан – лохуш. Сихонца Зубаржат кхечира схьа. Йохна, кхераелла яра нана, цуьнан юхь гича, сан а дог сиха деттадала дуьйлира. Хиира, суна тебеьнарг боккха бала буйла. ЙоІ ларми чу а йоссийна, со чохь Іен Тарки каралецира Зубаржата:

«Гларип вогу волчу некъа тле кхуссу ас хьо, Бархлблърг. Ткъес-тачанехула Алц-Шахъаре валавелахь иза, галин кевне ваглахь, клелонна тленислур ву», – элира цо. Тлаккха, шозза гобоккхуш, хьовза а хьаьвзина, тоьпан хлѳал а чехка, кхоьссира цо Тарка. И дукха сиха ярна, дог керчира сан, – блъргаш тлехула ког а лъцна, шена блгор муха беара гойтуш техкира гезга. – Цу сихалло, хлаваах хьаькхна, чим бира сан Тарках. Гларип, тхойша хлинца лечкъргех муха ловзур ю? – хлора блърга чохь сатийсам лепош, хьаттира цо.

– Цкъа хьалха Ровзан а, Алц-Шахъар а клелхъарайоккхур ю вай, тлаккха хьуна Тарка а йийр ю-кх. Реза юй хьо, Бархлблърг?

– Ю дера! – самукъаделира гезган. – Алц-Шахъаран кевнехь а, массо дозанехь а клело йина Бундало. Цундела лътта бухахула гур ду вай. Мостагашна бевзаш бац и некъ.

– Ца хууш Іай-те Бундол? – шек вара Гларип. – Вуно хиллане а, ямартло чогла йолуш а ма вай и.

Амма Бархлблърг, ко-гаш хьаькхна, лътта буха яхара. Тлаккха стаг чувоссал ор доьллуш, латта дласахилира. Цу чурьа мохь туйхира гезго: «Чудисса, сихое», – аьлла.

Хлара шиъ чувоеьссира. Шуйра некъ бара лъ-тта бухахула боьдуш, горга тхов тлехь лепачу чхьаьвригаша серло луш бара. Парглат вахалуш, шуйра некъ Іуьллур когаш клелахь. Исбаьхьа дара Ткъес-тача.

– Зубаржатарас йоккхачу блов чу валаве аьлла соьга, – маса йоьдура БархIбIаьрг. – Амма цхьа тешнабехк бу Бундало кечбина, цунна тIаьхьа ца кхуьуш йисина хьан йиша. ДуьххьалдIа шек ю-кх. Цхьа боккха сайра бу, ворхI эмкал йоьжна, цара текхош балийна. Цу чохь йолчу хIумнах Бундол ша кхоручух тера ду.

– Вай кхера дисна хIума дац. Берс, тIаьхьакхуьий хьо? – вистхилира ГIарип.

– Кхуьу со-м. Делахь а, цхьа хаттар ду-кх сан садууш, дицдала ца туьгуш...

–Тарка хIун ю хаа лууш варий хьо?..

– Цецвийла а кIордийна суна-м, ваша, – сихачу боларо хьуьхьволийтинера Берс.

– Жиннийн некъа йистехь йолучу Муьш-дечигах еш ю Тарка. Мархин баттахь, пхийтталгIа марха лоцучу буса, пхийтта шо кхаьчначу йоIа, шен ваша уллехь а волуш, детин дагарца охьатоха деза дитт. Цунах ас йо-кх кхаба тайпа пхьегIа. Тарки чу ваьлларг а, ша Тар-ка а цхьанне а ца го, амма цу чохь волчунна гонахьа дерг ма-дарра го.

– «ШайтIан-пес» санна, хIума ма ю иза-м, ГIарип.

– ХIан-хIа. «ШайтIан-пес» муха йоккху а дуьйцур ду ас. Текхарган корта а баьккхина, бага кхоьа а йиллина, лаьттах болла беза. Кхоьа хьала а яьлла, цуьнан таьллинг яхъелча, схьа а яьккхина, якъор ю. ТIаккха иза гIодаюккъе а йихкина, сарахь шовдана йисте ваха веза. Цигахь хуьлу шайтIанаш цхьацца вуон болх лелош - кегийрхошна юккъехь питанаш деш. ГIодаюккъехь таьллинг йолчунний бен ца го уьш. Катоьххана шайтIан коьртара цIен пес схьа а яьккхина, дIавада веза. ЦIа кхаччалц юхахьажа мегар дац, милла а кхойкхуш хилахь а – бер а, нана а, да а. Юхаверзахь, шайтIан каер ю хьуна хенах тIара тоха. ТIара тоьхна меттиг, мел дукха бедар юьйхича а, къайла ца йолу.

– Вай! – мохь белира БархІбіаьрге.

Гарип сихха тІевахча, ангалин неларан дуьхьала лаятташ яра гезга.

– ХІара нел хьалха ян ма яцара кхузахь!

Гарип кхийтира, иза Бундолан тешнабехк хиларх. ТІехьаьжча шийлачу шанах тера елахь а, куьг хьакхаделча, малх санна йовха яра и.

– Улле ма гІолахь, – сацийра стага гезга. – ЦІер--ша (огненный лед) кхераме хІума ю. ТІап-ломан (вулкан) чуьра гІаларташа (привидение) бохьу иза, шайна гомашан шура елча. Дукха хан ялале куьзгана чохь Бундолна гур ду вай, ЦІер-ша, видеокамера санна, болх беш а ю...

Оцу хенахь...

Сингаттамо дахдинера Ровзанна денош. Захьидан хІусамехь цхьа кхерам боцуш ехаш яра иза, дуьхьалдІа шен нанна сагатдар бен хало йоцуш. «Иштта бега хир бу-кх, мохк охьа а тесна, дІабахна нах», – ойла йора цо. Ша-м яра иза дуьненан муьлххачу маьІле кхача йиш йолуш, делахь а, кху хьоле цкъа а нисъелла яцара. БархІбіаьрг мукъане а уллехь елахьара...

Ровзан оти чуьра араелира. НелсагІи тІера дуьйна сийна бай лаяттара. Стелалода тІе а хуьйшуш тІаусаш маьІлхан зІаьнаршлахь луьйчуш дара. Тарсалш даькхира хьуьннан цІазамаш дохьуш. ИоьІан самукъадаккха гІерташ, гонаха уьдура уьш.

Иол гийла дласахъаъжира. Амма цуънан хазалла сингаттамо кхолийна хиларо иэша ца йора. Аьрзун тлам санна сеттинчу цкъоцкъамашна тлехула охъакхозу месийн члагарш малхо хъаьрса йинера. Мармар тлулга тле охъалахъелира Ровзан. Цуънан бляьрхиша башабора тлулг.

– Ваша, тлулг тоьхча каглур бац и? – хьаттира Берсас.

–Хлан-хла, мокхаз санна, члогла бу иза. Ойлано бен башор бац. Шиммо а дагадаийтал уггаре а мерза хазахетар хилла де. Ши бляьрг хъабдай, минотехь собарде. Шун гю оьшу суна. Берсина нана дагаеара: «Сагатдеш хир ю-кх иза». Иштта шен кетле а, цигахь ловзу бераш а.

Цу минотехь бешира ша, некъ маьршабоккхуш.

«Цер-шах» дехъадевлча, кхин зен-зулам доцуш, Коьрта-Блов чу кхечира хлорш. Йоьлхуш дуьхьялъелира Зубаржат. Юьхь-сибат лаьржачу бо-дано кхелича санна, кхоьлина дара йишин. Кху кепара бохам эзар шарахь цкъа а хуьлуш бацара. Гарипна а, Зубаржатна а ца хезнера, иштта бала дайша буьйцуш а. Бакъду, Берс-м бага а глаттийна виснера, зудчун хазаллех цецваьлла: члеглардиган тлемаш санна къега цкъоцкъамаш, ангали хьесапехь шера юьхьан чкъор, бамба санна, клайн. Ткъа бляьргаш – бляьргаш, аьхка хьокху мох санна, аьхна, виэхна воглучу хьешан бляьргаш... Берсин неначух тера а, безаман комаьршаллех, дикаллех дуьзна а дара уьш. Схъахетарехь, маликаш Зубаржатах тера хуьлуш хир ду...

Йишас дайн айдо куьг, кхокхано ластабо тлам санна, хлаваэхь некадеш, чохь серлайоккхуш Гарипан белш тле дижира.

– Дуьйцуш хьох тамехь дацахь а, Парип, ас лелаш йолу и йол йоху Бундоло. Ткъа и жима ма ю...

– Жима яцахь а, Бундоле яла йиш йолуш яц Ров-зан. Кху лаьтта тӀехь со я Бундол бен вехар вац! Детин зӀенашца вихкина, Саьхьарт-сайрат (Сатурн) тӀе дӀахьур ву иза.

– Ма доккха ду-кх Бундолан эскар. Ларорий-те цуьнца?..

– Іалам а ду вайна орцахдаьлла. Зулам, харцо тоьлур яц. Вай тиэшаш хила деза.

Алц-Шахьаран майданехь Бундолан эскаран моґланаш лаьттара. Дуьненчохь мел йолу жирг вовшехкхеттера кхузахь – дожалаш, алмазаш, шайтӀанаш, жинаш, ешаш, убарш, саьрмакаш... КӀомсарш, мӀараш ирйинера цара. Вабанаш, хьокхий, мекха тийсина тарраш, гоьмукъаш. Цул сов, тоха кечбина стим а (кислота). Эскархойн бӀаьргаш, стелахаьштигаш санна, лепара. Дера батош чопа ийдалуш, къизачу тӀамах хьаьгна гора. Лазавар, вер-вакхар, ций, зулам-харцо туолор яра церан Іалашо. Іалам тап-аьлла дӀатийнера.

Парип ша цхьаь дуьхьалвелира бӀонна. ХӀара майдана дӀахӀоьттича, дуьненан ондалла а, майралла а гора цуьнан сибатехь а, латтарехь а. Иза ца кхоьрура, иза майраллах воьттина вара.

Бундолан эскар а дӀатийра. Лерган потт эккхал тийналла хӀоьттинера Алц-Шахьарахь. Жирган саьхьаралла кхерамца ийнера, юхайовла а, йовда а (масане хуьлу) некъ билгалбоккхуш уьдура церан бӀаьргаш. Парипа куьг лецира. Детин мухӀар тӀера глаьттина гийла серло, чӀагӀлуш, серлайолуш, стигала елира. Серлонах стелаӀад хилира-дукха исбаьхьа стелаӀад. Жимма хан яьлча, назма хезира: «Ла-и-ла-хӀа ил-Аллах!!».

Мукъам чӀагӀлуш бара. Хан ялале назма олуш догӀу эскар гучуделира. Уьш къона къонахий бара. Церан яххьаш, нур лепаш, детин глагӀланашца а, герзаца а цхьаьнайогӀура.

Гарипан накъостий стелалода тлера охъабуйссуш байча, лалам докхадеш, декхаделира. 373 эскархо – хлора а мехкан клант хила тарлуш – зулам иэшо, къизачу тламехъ бакъо къовса, бакъо дуьне-дахаран бух хиларх теш хлитта а, и члагдан а вогура. Церан когаш клелара чан ца глоттура, баьргаш чу злаьнарш туху малх букъа тлехъа белира, «асархочун махо» детин куйнаш бухара гучуевлла месаш ловзайора.

Ши эскар дуьхь-дуьхал хлоьттира. Гарип шен блана хьалха лаьттара, ткъа Бундол шен эскарна тлехъа, лекхачу ларшана тлехъ. Шена уллохъ, тле пхарс а биллина, латтош боккха сайра а бара цуьнан. Наг-наггахъ велаьшна дора Бундоло – схьахетарехъ, сайри чохъ болчу кхерамах дог токкх вара иза, хьалха лаьтта эскар башха чохте ца ларахъ а.

Тийналла дукха ца лаьттара: тлемалойн маьхъаро ятгийра иза.

Узарш, цлога, хар, кеглун тарраш, оту глагланаш, доьху орца, ца бен къинхетам цхьаьнайина, аре ладощ, паналле делира. Мохк бегийра, галанаш ластош. Говгла ца ловш лелхара лаьмнаш, чу ца озадаллал дукъделлера хлаваъ.

Гарипан накъостийн гоьрдал-тарраша, стелахаьштиго санна, хедадора саьрмакийн догмаш, кхуйссуш длаохуйтура меженаш, аталучу даьлахкаша лергаш къардора. Дожалша вабанаш лестайора, вабанаш эскархойн глагланех кхетча, аталора. Буйнара тур охъадобжча, Гарипан накъостий буй-тларий деш, летара, шаьш а эгара уьш, саьрмакаша тухучу соьлано багош, кломсарша, млараша боруш, амма юха ца бовлура. Цийн татолаш гоьллелц хьаладевллера, декъий текхадора цара.

Гарип шен эскаран юккъехъ а къаьсташ вара. Цуьнан детин холхазан куй, байраках санна, лепара, накъостийн дегнаш майрадохуш. Цо шен Терса-Маймал туьрца цохьстура зуламан бло – ешаш, шайтанаш, убарш, дожалаш, йилбазаш. Цхьайолу эршо, туьро екъча, текхаргаш хуьлий, дласайодура.

Делкъенга белира тлом. Бундолан эскар эшнера. Амма Бундол шек ца волура, сайрана уллехъ майра вара иза. Толам шайца боцийла хиъча, дедира зуламан эскар, аьлча а цунах йиснарг. Лаьтта буха йоблхуш а, тломайолуш а, ка ма-йоллу къайлайовлура и боьха

хлуманаш. Парипан эскаро, тлаъхъа а уьдуш, хлаллакйора караеънарг. Мохъ-цлогла жим-жима лахделира.

Парип Бундолан ларшана тле вахара. Ций, хъацар, соьла тледеттаделла, дастамдаьллера цуьнан барзакъ. Хьуьхьвоьлла велахъ а, резавара иза чекхбаьллачу тламна а, толамна а. Лазийначарна дарбадеш, каде хьийзара Зубаржат а, Берс а. Эскархой белабала дог доглуш, самукъане бара.

– Хьо хинца кхин юха ца вогглуче глур ву, – элира Парипа, тур батта а дуьллуш.

– Хъан да а вара суна балеваьлла шен хенахъ, Парип. Хинца хьо а ву иштта. Цул а гюле хир дацара, вайшиннан барт хилча? – велавелира Бундол.

Зуламан да дукха парглат хиларна, шеквелира Парип. Цхъа хилла-м дац-те цо кечдина?

– Хин, цлеран ца хуьлу барт санна, барт хир бац нийсонан а, харцонан а. Тейоглучу заманахъ, дуьне мел лаь-тта, хъан оьмар мел ю, Саьхьар-сайрат тлехъ вехар ву хьо.

– Хьовсур вай, муьлха мичахъ веха! – олуш, сайра схьабиллира Бундало.

Мисар (Марс) тлехъ деха жин араделира цу чуьра. Парип а, цуьнан эскар а, и сурт мел гина долу адам а, эхха а цецдаьлла, ладийна, сецира. Шен бараман чот йоцуш, дукха эрчонаш гина бара хлорш, амма и жин, эршо а ладор йолуш, ирча дара. Когий голаш тлехъ цхъацца юьхъ а йолуш, и яххъаш ког моссаса боккху жоьжахатан беларца елалора. Кхо метр гергга лекха долу жинан инзаре деха куьйгаш, куьйгаш тлехъ куьйгаш а долуш дара. Тера цюка яьккхича санна, хи лелаш тледа дара цуьнан дегл.

Ткъа корта, хлора млаьргонна аматаш хуьйцуш – цкъа кхо блаьрг хуьлуш, тлаккха пхий, бага а, лергаш а, мара а, кегалуш, меттигаш хуьй-цуш, – тамашийна бара. Месийн метта шекъан басахъ таьллингаш, юккъехъ лелаш текхаргаш а йолуш. Цхъана куьйгахъ

болатан муш бара, ткъа кегийчу куьйгашкахь – шаьлтанаш, вукху куьйгахь ворхI стаге а лацалун йоцу тарш. ЧIогIачу озаца мохь туьйхира жино. Лергаш къовла ца кхиъначу тIемалойн паттарчий лилхина, лергаш чуьра ций доладелира.

– ГIарип, 63 стеган ций меллий бен, сайри чу гIур долуш дац хIара жин, – велавелира Бундол. – Ас баьхнарг ца ди ахь, хиндолчунна бехке хьо ву.

– Сайри чу ас цуьнан дакъа дуьллур ду! Ткъа хьо вен суна бакъо ца елла сан дайша. Сан декхар хьо вехкар ду. Ма гIерта со Iадатан низамах вуохо...

– Йахуо, хьан делкъе ен хан кхаьчна! ХIинца «жигиг даккха» мегар ду, – жинехьа а вирзина, элира Бун-дало.

ТIаккха болабелира и эзар шерашкахь буьйцур болу тIом.

Йахуо муш лесто доладелира. Дуьхьал нисъелла хIума Iайой дIайоккхура цо.

Эскархой тIелетира мостагIчунна, амма жиннан тарш сов онда хиларна, дан амал доцуш биснера. Ткъа Йахо-м, муш бетташ, ГIарипан накъостий эгош бара. Муш хьакхабелла дилха, чим а хуьлий, дIадолура. Кхеран герз а, гIагI а лалайора жинан герзо. «Юхадовла, юхадовла!», – кхойкхура ГIарип. Амма эскархой Iемина бацара зуламна кIелбиса – уьш оьгура.

ГIарип дуьхьалведира Йахуонна, ластийначу муьшах кIелхьара а ваьлла, тур туьйхира цо. Тарраш дуьхьала лаца ца кхиъначу жинан шаьлта буйнахь долу куьг даьккхира. Йахуога мохь белира. Чов хиллачу меттера шекъан басахь ций туьйхира. Цийн хьожано дог керчош, бIаьрзе хьийзара эскархой.

Болатан муш хьаькхна, ерзийра жино шен луьра чов. Дера дарделла, массо а бIаьрг керчош, кхин а сов маса муш хьийзо дуьйлира Йахуо. Шен муьшаца цо дуьне доькъур ду

аьлла, хеталора.

Галин корах арахьоьжуш лаьттачу Зубаржатан бӀаьргаш хих лешара. Къилбехьа йирзина, ойланца Субате кхойкхура цо. Захьид (отшельник) вист ца хуьлуш, дикка хан елира. Ца хезаш-м ца Iара, шен цхьа бахьана дара-кх... Эххар а мархи тӀехь Алц-Шахьара н майдана тӀе хӀоьттира иза. Цунна уллехь Ровзан а лаьттара. И шиъ, орцахдевлла маликаш санна, эвла тӀехула гобоккхуш, хьаьвзира. ТӀаккха марха, ешаш санна, дӀаелира. Ткъа Субат а, Ровзан а лаьтта доьссира – ГӀарипна а, Йахуона а юккъе. ТӀом сецнера. Юха а тийналла хӀоьттира Алц-Шахьарахь.

Захьид воккха стаг вара, хебаршка яхана юьхь а йолуш. Духар а дацара «элан» – баьццара вета болу коч, мела а малхо баса а яьккхина, коьртахь кӀайн бӀегӀиган куй. БӀешерийн хьекъал гора цуьнан бӀаьргаш чохь. Жимачу дегӀахь волчу къеначу стага хӀун гӀо дийр ду аьлла хетара дара, Су-бат ца вевзачунна. Амма Бундол – цу стагах доллург дика хууш волу, – гаррехь кхеравеллера, цуьнан къорза бӀаьргаш уьдуш дара. Дакъаделла генаш санна долчу куьйгашца сира маж хьерчо вуьйлира иза.

Захьида малхо деттина куьйгаш доланна лецира – цунна тӀаьхьа массо а эскархочо.

Жин доьхна хьийзара. Цхьана хӀумано, аьрхачу ойланаша сецадора иза.

– Ма латта, Йахуо! Чекхбаккха хьайн болх! – мохь беттара Бундало.

Субат дола дина валале цхьаъ дан дезара, ца дахь, жин лаамера дала кхерам бара. Катоьхна тӀоьрмиг чуьра ЖӀали-чӀеран ши даьлахк схьайцира Бундало. ТӀаккха, цхьа шабар-шибар а дина, уьш вовшаххьаькхира. Йахуос цӀогӀа туьйхира – «дарба» хьех кхеттачух тера дара. Бундол къежира.

И сурт гуш волу Захьид, шен балхаца сихвелла, тӀамна кечлуш воллур.

Эскархошка генадовла а аьлла, жинна дуьхьал велира стаг. Цуьнан буйнахь Iаждар-бецан зезаг бен, хIума яцара. Бакъду, Йахуонна чоIоIа ца езачух тера дара иза. Саца а сецна, шен марошца хIаваъ чуийза хIоьттира жин. Бундолас даьIахкаш хьекхайора, Субат, ког а тасабелла, горавуьйжира, тIаккха хьаллаIаьттира. ДегIера ницкъ дIаболуш, гIеллуш вара иза. Муш хьийзош, тIехьаьдира Йахуо. КIеззиг хан йиснера, цуо Захьид, цистина, охьавилла. Амма Субат тIаьххьара ницкъ гулбина, стигала велира. И лаьттинчу кхеттачу муьшо говран рема чухIоттал чоIож даьккхира.

Захьидан зезагах тур хилира – малх санна къега тур. СтигIара чувогIушехь и тур тоьхна, жин дийкъира цо. Нисса юккъехула дийкъира. Аре мел ю, дIасатуьйхира шекъа. Цуьнан тIадам боьжна меттиг кхехкара, кхехкаш гIоттучу Iаьнарх сийна бода хилира. ТIаккха, букъ берзийна, дIаволавелира За-хьид.

– Субат...– гийла аз хезира букъа тIехьа.

ХIара юха ца воьрзура.

– Субат!..

– Верзахьа, Захьид, – дехар дора ГIарипас а, Зубаржатас а, эскархоша а.

Стаг сецира, жимма ойлаеш а лаьттина, юхавирзира. Захьидна хаьара, кхойкхург мила ву – иза кхуьнан хилла хIусамнана Дарет яра,. Кхушиннан хилла безам, хилла ца Iаш, хIинца а даг чохь бехаш болу безам, Даретца дуьненчуьра дIаболуш бара. Дарет – Зубаржатан а, ГIарипан а йиша – бIаьстенан Iуьйре санна, тайна стаг яра, цуьнан шовдане аз тахана гIелдинера. Зудчун бесни тIехула бодуш, цIен тай санна буткъа, цийн тача гира Субатна. Кийрара ций хьаьддера.

– Субат, хIун хилла вайна? – йовхарш тухуш, хаьттира Даретас.

Ткъа хилам далатохар хиллера. Дарет кхо шо хьалха ядийнера Мисар лаьттан жинаша. Кхуь-нан ницкъ а, шайн ницкъ а вовшахтоьхна, зудчух хIара жин-убар динера. Иштта дакъазаяьккхинера Дарет. Туьро екъча, гучуелира зуда. Амма цунна дага ца доглура хIумма а.

– ХIумма а ца хилла. Ког тасабелла охьакхетта хьо. Йист ца хуьлуш, бIаьргаш къовлий, набкхетийта хьажа, – йоьжна Iуьллучу хIусамненан корта карабиллира Захьида. Парип дIавирзинера и ца ган.

– Субат, сан бIаьрса телхина я хьо боккъал а тишвелла, къанвелла?.. – бIаьргаш хьабдира зудчо...

Захьидана лаьара и схьаэца, маракъовла, цуьнца дIаваха. Куьг схьалаца мукъане а...Амма иза меллаша хьалаглаьттира, цуьнга нах хьоьжура, царна юккъехь бехке нах...

– Нанас йинарг яла хьан! – шийлачу маьхьарца юьйжира Зубаржат шен йишина улле. Даретан сирла са стигала делира, арцана юккъера ГIотту дохк санна.

Массо а боьхна хьийзара. Ровзан а, Берс а Зубаржатна гонаха боькура, и меттаяло гIерташ. ЙоIа цхьацца, шена хааре терра, дарбанаш леладора – бецаш, хиш...

Цу хенахь Бундол, тебна, Iаршан тIера охьа а воьссина, Парипан букъ тIехьашха улле телара. Цуьнан тур текхаш дара, юккъ-юккъехь саьнгарш дохуш.

Берсина гира и сурт. Кхуьнан доттагIчунна тIегIерташ кхерам бара.

КIанта мохь туьйхира, юх-юха а туьйхира, амма Парипна ца хезира. ТIаккха Берс сихонца «Парип, Парип», – бохуш, мохь бетташ нах дукха хиларна, Берсин аз ца къаьстара стагана. Кхин ойла ца еш, ешапан хьокха катобхна, схьаэцна, Бундолан коьртах туьйхира Берсас. Бундол лазийра аьлча-м бакъ дацара, цецваьлла,

юхахъаъжира-кх:

– Хьо мичара вели? – шен ирча куьг схъакховдийра цо.

Берсас хьокха лестабора, Гларипе а кхойкхуш. Эххар а, мохь хезна, схъавирзира иза.

– Гларип, ма велахь иза, ма велахь! – бохуш, дуьхьалведира Субат.

Амма Гларип хлумма а хезачохь вацара.

Бундол вен йоцу бакъо а йохош, тур тоьхна, цуь-нан корта божийра Гларипа.

– Гларип, сатоха дезаш хиллера ахь, – элира Захьида. – Хинца детин мухларан ницкъ а длабер бу хьан.

– Субат, хьайга длаэцахьа мухлар. Дика накъост вара хлара. Ткъа Бундол... Бундол суна клордийнера-кх... Берс, хьан декхархо ву со. Вуьззина къонах ву-кх хьо! – велавелира Гларип. Берс воккхавевора, делахь а голаш эгаеш-м яра...

– Хьо мичахь вара, Берс! – дуьхьалведира лаьрби.

Берсин леламаш

Автор: Administrator

16.01.2019 08:20 - Обновлено 16.01.2019 08:30

Берс, буюрка буйнахь а йолуш, хьюна юккьера аравелира.

– Ахсахът а ду-кх хьо буюрка схаян вахана.

– Муха ду ахсахът?

– Ахсахът дацахь а, ткъа минот-м хир ю. Селхана байна тлоьрмиг а карийна хьюна, Берс?

– Вайн классера зудабераша дlалачкъийна хил-лера хlара-м. Селхана кхузахь ловзуш ма дара уьш.

Ши клант цlехьа волавелира.

Юхахъаьжча, Берсина гира Парип а, Ровзан а, Зубаржат а... Уьш куьйгаш лестош, лодикаеш бара кхуьнан.